

УДК 1:37:378

ВДОВИЧЕНКО ЄВГЕН,*кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії і соціально-гуманітарних дисциплін Херсонського державного аграрного університету*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНЬОЇ КОНЦЕПЦІЇ

У статті з аналітичної та філософської точки зору розглядаються причини розповсюдження корупції в системі вищої освіти України. Окреслюється теоретико-методологічна концепція шляхів подолання цієї соціальної проблеми. Проголошується значення проведення реформ та важливість орієнтування та здобуття реальної конкурентоздатної компетенції у вищій освіті України.

Ключові слова: вища освіта; філософія освіти; корупція; компетентність; реформи.

Постановка проблеми. В умовах реформування сучасної української системи вищої освіти найголовнішим завданням є створення якісно нової системи підготовки високоосвічених спеціалістів постіндустріальної ери, які відповідатимуть вимогам і викликам часу. Ці завдання актуалізуються з огляду на сучасні трансформаційні процеси в Україні, що висувають перед фаховою освітою необхідність розробки оновлених підходів до навчання й виховання з метою вироблення в молодого покоління науково-філософського розуміння світу, необхідного для вирішення глобальних проблем.

Формування нового типу особистості, на нашу думку, можливе з використанням методологічного апарату та потенційних можливостей філософії освіти як дослідницької галузі соціальної філософії, адже філософія відображає кризу призми укладених і найбільш актуальних світоглядних концепцій найновіші досягнення різних галузей знань, а педагогіка залучає передові методи навчання та виховання, чим впливає на формування внутрішнього світу підростаючих поколінь [1].

Як відомо, вищій освіті як фактору цивілізаційного визначення молоді альтернативи немає, оскільки є очевидним вирішальна роль знань у цивілізаційному розвитку людства. В умовах ноосфери без знань неможливий не лише подальший поступ сучасної цивілізації, а і її статус-кво. І вже давно не середня, а лише вища школа здатна надавати необхідні для цього знання новим поколінням землян, які через отримані від неї дипломи легітимізують у соціумі свою професійну діяльність за відповідним фахом [2].

Успішними сьогодні є країни високої інтелектуальної напруги; і навпаки - країни, які характеризуються тією чи іншою неувагою до освіти й науки, стоять перед загрозою зниження темпів розвитку, відставання від загальноцивілізаційних темпів суспільного прогресу, а то й переходу в статус суспільних аутсайдерів [3].

На сьогодні вища освіта України перебуває в критичному становищі. Незважаючи на спроби проведення реформ та намагання використовувати успішний досвід інших країн, ми й досі перебуваємо в ролі відстаючих і, можливо, залишимося у такому стані на довгий час. Україна за всіма ознаками того, що коїться на її теренах останні два десятиліття, належить до країн з непередбачуваними "правилами гри" й непрогнозованим майбутнім [4].

Фактично українське суспільство перебуває в умо-

вах "легалізованої фальсифікації" вищої освіти. Це виражається в масовому формальному узаконеному виданні дипломів про вищу освіту особам, які закінчують вищі навчальні заклади, не оволодівши реальною компетентністю. Індикаторами такої фальсифікації в сучасній вітчизняній вищій школі є те, що на замовлення виставляються необхідні оцінки студентам, пишуться їм курсові, бакалаврські та магістерські роботи. Плагіат, компіляція при написанні рефератів та інших самостійних робіт, користування шпаргалками під час контролю знань студентами - це розповсюджене системне явище в нашій вищій школі, що є, по суті, фальшуванням знань, якими ті, хто вдається до цього, реально не володіють і в такий шахрайський спосіб просуваються до отримання заповітного диплома. Загалом це свідчить, що в сучасному українському суспільстві сповідується культ диплома про наявність вищої освіти, а не реальна компетентність, за допомогою якої в цивілізованому світі здійснюється професійна й у цілому життєва кар'єра.

Це надзвичайно принципова ціннісна розбіжність у світоглядах, якими керуються у своїх життєвих виявах громадяни тих країн, в освітній простір яких має інтегруватися вища освіта. Таку розбіжність неможливо здолати одним лиш інституційним реформуванням вищої освіти України, бодей найбільш радикальним чи найбільш революційним. Цілком очевидно, що має відбутися революція у свідомості тих, хто орієнтується не на здобуття реальної компетенції, а на отримання диплома про вищу освіту й розглядає його як засіб здійснення життєвої кар'єри [5]. А успішно інтегруватися в європейський простір вищої освіти і науки зможуть лише ті громадяни України, для яких світоглядною цінністю є реальна конкурентоздатна компетентність, а не диплом про вищу освіту. Оскільки в західноєвропейських країнах, США, Канаді та інших передових країнах світу належним чином поціновується конкурентоздатна компетентність, то нескладно спрогнозувати посилення тенденції відтоку з України інтелектуальної еліти [6].

З величезної кількості соціальних проблем, на якій хвора система вищої освіти нашої держави, що знекровлює та позбавляє Україну цивілізованого та історичного майбутнього, найбільш загрозливою є корупція. Як надзвичайно небезпечне й хибне, це явище пронизало всі структури й клітини суспільного організму України. Сьогодні вона вразила більшість сфер суспіль-

ного життя, посилює соціальну напругу, породжує в населення невпевненість у здатності влади здійснити організаційні та практичні заходи щодо подолання системної кризи. Вона реально протистоїть конституційному й суспільному ладу та є причиною небувалого зростання в Україні "тіньової" економіки та економічної злочинності. Корупція проникла у владні інституції, захопила у свої сіті чимало політичних і громадських діячів та значну частину державних службовців. На міжнародному рівні Україна набула репутації надзвичайно корумпованої держави, про що свідчить її незмінно високий рейтинг за рівнем корумпованості [7].

Аналіз основних досліджень. У сучасній науковій літературі накопичився значний матеріал, сформувався низка концепцій щодо проблеми корупції в системі вищої освіти України, визначені та оформлені різноманітні підходи до визначення її сутності, формування та функціонування. Така дослідницька проблема привертає значну увагу вчених, що працюють у різноманітних галузях соціогуманітарного знання. Ураховуючи це, можемо виділити роботи таких авторів, як Ж. Аллак [17], К. Бабенко [8], О. Базалук, І. Гріньова [10], С. Клепко, М. Михальченко [4], Є. Невмержицький [4], М. Пуассон, В. Рябченко [2] та інші.

Метою статті є аналітичний та філософський розгляд причин розповсюдження корупції в системі вищої освіти України. Паралельно необхідно спробувати розв'язати та окреслити можливі шляхи виходу з кризової ситуації. Також потрібно зазначити, що корупція в освіті порожнюється й поширюється насамперед вадами системи суспільних відносин, ключова роль у яких належить державі як інституту суспільної влади. Саме відсутність реальної демократично-правової держави на теренах України зумовлює системні причини ескалації корупції в українському суспільстві й набуття цієї небезпечною соціальною хворобою масштабів епідемії.

Виклад основного матеріалу. Причини, що спричиняють та провокують корупцію, можуть бути розкриті через встановлення факторів корупції, а саме: явищ, процесів, чинників, які детермінують зазначене анти-соціальне явище. Фактори корупції виділяють за сферами поширення та змістом:

1) політичні: прорахунки в політиці реформ; політична нестабільність, нестабільність політичних інститутів; дисбаланс повноважень функцій гілок влади; відсутність ефективного контролю за діяльністю влади; невизначеність і необґрунтованість антикорупційної політики;

2) економічні: кризові явища в економіці; криміналізація й тінізація економіки; надмірне втручання держави в економіку;

3) організаційно-управлінські: недосконала система організації влади; неефективна система державного управління; гіпертрофовані повноваження бюрократичного апарату; недосконалість формування владних структур;

4) правові: незабезпечення в органах державної влади верховенства права та закону; безсистемна, необґрунтована зміна законодавства;

5) ідеологічні: відсутність чітко визначеної ідеології державної служби та системи цінностей держави;

6) морально-психологічні: деморалізація суспільства, девальвація моральних цінностей; дух невизначеності й непевності в завтрашньому дні; невизнання населенням корупції як соціального зла [8].

Існують інші групи факторів, що сприяють корупції, зокрема: фундаментальні (недосконалість економічних інститутів та економічної політики, а також системи прийняття політичних рішень, нерозвиненість конку-

ренції, надмірне державне втручання в економіку тощо); правові (відсутність чіткої законодавчої бази, часті зміни економічного законодавства, недотримання норм міжнародного права, неадекватні покарання за корупційні правопорушення тощо); організаційно-економічні (недостатня система контролю за розподілом державних ресурсів, труднощі управління великою територією, громіздкий і неефективний бюрократичний апарат, відносно низька оплата праці службовців тощо); інформаційні (непрозорість державного механізму, інформаційна асиметрія, наявність офшорних зон тощо); соціальні (кланові структури, непотизм, експлуатація "дружніх стосунків", традиція надання дарунків-хабарів тощо); культурно-соціальні (система норм бюрократичної поведінки; масова культура, спрямована на поблагливе ставлення до корупції) [9].

Якщо говорити про причини виникнення корупції в цілому, то їх досить велика кількість, але звернімо увагу на такі:

1) відсутність академічної нагороди у педагогів. У західній економічній традиції прийнято вважати, що винагорода викладача складається із фінансової винагороди й академічної винагороди (задоволення від викладання, вільного графіку, можливості працювати в декількох місцях, займатися творчою працею і т. і.). В Україні академічна винагорода значно зменшена, оскільки викладач повинен нести тягар бюрократичного навантаження. На Заході академічна винагорода компенсує розрив у зарплатах. У нас - ні;

2) низький рівень оплати праці педагогів при одночасному великому обсязі навантаження, недостатні можливості для самореалізації високоосвічених людей призводять до спокуси поповнити свій бюджет шляхом академічної корупції [10];

3) підірвана система академічних статусів. Академічна ієрархізація на сьогодні перестала вибудовуватися академічним принципом. Більшість академічних статусів присвоюються тими, у кого є адміністративні та фінансові ресурси. А цінність академічних ресурсів значно занижена;

4) знижений статус педагога в суспільстві. Праця педагога і його соціальний статус давно вже не мають ніякої поваги в суспільстві. Більше того, існує думка, що викладачами стають ті, кому "не знайшлося місця" в комерційних структурах або у сфері державного управління;

5) високий ступінь специфічності активів викладача. Ринок освітніх послуг специфічний у тому, що покупець (студент) часто абсолютно безправний, а продавець (педагог) має абсолютну владу. Посилюється така ситуація нейтральним ставленням до корупції з боку керівництва вишів та самих студентів;

6) порядок, що склався, згідно з яким сформовані визначені схеми отримання заліку чи екзамену з того чи іншого предмета. Небажання педагога чинити спротив цим схемам може викликати негативне ставлення колег. Цю закономірність можна назвати "корупційною спіраллю": інформація про існуючі порядки передається з вуст у вуста студентами старших курсів - молодшим. Таким чином, такий порядок постійно підтримується;

7) загальне падіння моралі в суспільстві й розповсюдження корупції в усіх сферах. На жаль, хабарників, а тим паче тих, хто дає, суспільство не критикує. Більш того, уміння дати хабар у деяких випадках заохочується й ставиться людині в заслугу;

8) поява великої кількості псевдостудентів. В останні роки завдяки впливу різноманітних факторів у масовому середовищі студентства склався значний прошарок псевдостудентів. По-перше, цьому сприяє безробіття.

Не маючи можливості знайти прийнятну роботу, молодь подалася у вищі навчальні заклади. По-друге, на сьогодні у виші приходить велика кількість юнаків, що не бажають служити у війську;

9) низька зацікавленість суспільства в якісній освіті. У багатьох верствах населення України існує фундаментальне нерозуміння важливості й дієвості освіти, глибоких і різносторонніх знань. Це, наприклад, виражається у формальності вимог закладів, організацій і навіть приватних фірм до рівня освіти своїх службовців та робітників. Навіть значних чиновників ловлять на купівлі фальшивих дипломів;

10) посилення економічного тиску на ВНЗ. Держави в усьому світі скорочують фінансову підтримку вищої школи. Навіть найпрестижніші університети зайняті збільшенням економічної ефективності своєї діяльності. Комерційні міркування стають провідними в академічних справах. Й оскільки лише небагатьом закладам удається забезпечити адекватний дохід у нових умовах, більшість опиняються в лещатах корупції;

11) зниження кваліфікації професорсько-викладацького складу вишів. Зменшення заробітної плати педагогів, низький соціальний статус приводять до того, що у виші приходять некваліфіковані кадри. Такі співробітники не здатні адаптувати базові цінності традиційної університетської освіти [11];

12) наявність елементів погроз, тиску та шантажу. Можливий психологічний спротив викладача корупційному тиску швидко "проламується" грішми або іншими обходженнями, які часто підкріплюються і різного роду погрозами, у тому числі висловлюваннями наміру поскаржитися (наприклад, на вимагання) завідувачу кафедри, декану або в ректорат, у прокуратуру, міліцію, звернутися за "підтримкою до авторитетних людей" у "верхах", а то й до кримінального середовища - з натяком на розправу. З огляду на це "не допомогти" студенту за таких обставин собі дорожче - і викладач іде на порушення закону. Опинившись фактично "на голці" підкупу, викладач у подальшому вже і сам чекає підношень, а якщо якийсь час їх не отримує, то сам поступово переходить "у наступ", проявляючи ініціативу у формуванні корупційних відносин [12];

13) недосконала система ліцензування та акредитації вищих навчальних закладів. Так, оцінювання діяльності вишу здійснюється в основному за кількісними показниками, на які навчальний заклад прагне вийти будь-яким шляхом. Наприклад, щоб вийти на певні показники наявності серед викладацького складу кандидатів наук, доцентів, докторів наук, професорів, роблять усе для збільшення їх кількості. Не рівень кваліфікації та професійна майстерність, а наявність наукового ступеня і вченого звання визначають ставлення до викладача та його статус у виші [13];

14) політичні. Прорахунки в політиці реформ, політична нестабільність, дисбаланс повноважень та функцій гілок влади, відсутність ефективного контролю за діяльністю влади, невизначеність і необґрунтованість антикорупційної політики [14].

Отже, будь-яке відхилення від найвищих стандартів доброчесності у вищій школі матиме далекосяжний вплив на майбутнє всього українського суспільства. При аналізі питання корупції у вишах можна вказати на такі загальні наслідки: підрив авторитету, порушення нормальної діяльності відповідних установ, посягання на права й свободи громадян, особливо в разі примушування до таких діянь, незаконна винагорода, яку отримує суб'єкт, вчиняючи такі діяння тощо. На перший погляд, такі загальні визначення для пересічних громадян можуть мати елемент абстрактності. Але це не

зовсім так. Ці діяння мають негативні наслідки і для пересічних громадян, які можливо, самі цього не розуміючи, безпосередньо зацікавлені в тому, щоб освітня процеси у вишах відбувалися на якісному рівні і ми мали в такому суспільстві кваліфікованих фахівців.

Загальні негативні наслідки корупційних діянь, поперше, полягають у тому, що держава, проводячи необхідні організаційно-змістовні заходи, витрачаючи на це достатні кошти, здійснюючи відповідну соціальну підтримку освітнянської системи в цілому та кожного вишу та його працівників зокрема, не отримує той кінцевий інтелектуально-організаційний продукт, у "створення" якого вкладаються відповідні соціальні зусилля і з яким держава пов'язує свій подальший соціальний розвиток. Так відбувається тому, що людина, яка отримує диплом про закінчення відповідного вишу, що вказує на те, що вона має вищу освіту, об'єктивно не є саме тим інтелектуально-організаційним продуктом, який замовляла держава у відповідному виші і на який вона мала певні соціальні плани та "надії".

Отже, як бачимо, причин багато, але хіба реально перемогти корупцію в окремі галузі, якщо це явище вразило всю країну, її економіку й політику. Щодо шляхів та методів подолання корупції експерти часто висловлюються так:

- громадська оцінка діяльності державного апарату;
- скорочення державних функцій, що призведе до скорочення держапарату, але при підвищенні зарплатні чиновникам;
- підвищення ролі ЗМІ у вихованні чесності;
- реформа системи підготовки державних службовців і взагалі реформа державної служби, у тому числі посилення соціального захисту держслужбовців;
- зміна податкової системи;
- зміна морального клімату в суспільстві, його ціннісних орієнтирів;
- створення спеціалізованого органу із запобігання корупції [15].

Але це все на загальнодержавному рівні, бо якщо брати вищу освіту, то тут рекомендації та план дії може мати такий вигляд. Перше і найважливіше - формування іміджу високоосвіченої людини. Зусилля держави мають бути спрямовані на створення позитивного іміджу людини, яка має високий рівень знань, за допомогою інформаційної кампанії. Наголос має робитися на тому, що основним у навчальному процесі є не оцінки, а справжній рівень знань і спроможність студента до оволодіння новими знаннями. Для обґрунтування цього слід акцентувати на тому, що високоосвічений (а не просто дипломований) випускник матиме конкурентні переваги в працевлаштуванні та особистому розвитку над звичайним випускником із дипломом. Це спонукає студентів приділяти більше уваги навчанню, а не отриманню оцінок і навчальних ступенів.

По-друге, державі потрібно формувати попит знань на ринку праці. Вона має структурувати ринок так, аби основним критерієм відбору претендентів на роботу та рівня зарплати став рівень набутих знань і здібностей. Це спонукає студентів краще вчитися у ВНЗ, аби отримати реальні знання, які потім можна буде продати на ринку праці. У такому разі студенти менше вдаватимуться до корупції заради отримання гарних оцінок, адже їхня майбутня кар'єра залежатиме від того, як успішно вони опанували курс навчання у ВНЗ.

По-третє, ліквідувати державне замовлення і перевести вищу освіту на платну основу. Система державного замовлення у ВНЗ уже зарекомендувала себе як невідповідна новим ринковим умовам, адже структура попиту на спеціалістів змінюється щороку. Її скасування

ня й запровадження платної основи вищої школи дасть змогу ВНЗ бути більш гнучкими й легше пристосуватися до вимог ринку праці. Студенти, натомість, робитимуть більш свідомий вибір і навчатимуться у ВНЗ не лише заради набуття відповідної кваліфікації, що суттєво послабить стимули до корупції. При цьому негативний соціальний ефект від такого кроку слід пом'якшити за допомогою запровадження механізмів кредитування й допомоги соціально незахищеним верствам населення. Якщо держава не готова до повного скасування державного замовлення, то компромісним рішенням може стати щорічна зміна обсягів фінансування місць державного замовлення залежно від успішності студентів і вимог ринку (і припинення створення дипломованих безробітних).

По-четверте, оптимізація кількості ВНЗ. Багато з існуючих вишів не здатні надавати якісні освітні послуги, а натомість дають абітурієнтам змогу отримати диплом за мінімальних зусиль, тобто за допомогою корупційних практик. Відповідно, держава має радикально переглянути свій підхід до ліцензування та акредитування ВНЗ, зробивши критерії жорсткішими й об'єктивнішими. Крім того, збереження вузами ліцензії слід поставити в залежність від результатів зовнішнього оцінювання знань його студентів; яке необхідно проводити регулярно. Усе це дозволить відсіяти ті ВНЗ, які у своїй діяльності орієнтуються не на надання якісних освітніх послуг, а на отримання прибутку від корупційних практик.

По-п'яте, розмежування академічної та професійної освіти. Одним із дієвих способів зорієнтувати студентів на здобуття реальних знань під час навчання у ВНЗ може бути введення спеціальних іспитів для випускників, як будуть проводитися професійними співтовариствами й даватимуть можливість займатися відповідною професією. Таким чином, з одного боку, не буде порушено автономію ВНЗ, а з іншого боку, студенти отримують стимули набувати знання та розглядати їх як особистий капітал, який можна конвертувати у вигідне працевлаштування й високу зарплатню.

По-шосте, формування в студентів академічних цінностей і почуття академічної гідності. Держава і ВНЗ мають об'єднати свої зусилля з метою пропаганди цінностей знання й навчання у студентів. Крім того, слід спонукати студентів до того, щоб вони усвідомлювали відповідальність за способи досягнення поставлених цілей й культивували в собі почуття гідності. Дієвим засобом може також стати посилення мобільності студентів, аби студенти з-за кордону приносили до України західну академічну культуру.

Також важливо зробити зміни в організації навчального процесу. Найголовнішими з них мають бути такими:

- запровадження зовнішнього оцінювання з основних предметів на визначених етапах навчання. Уведення системи ЗНО для студентів дасть змогу виявити ступінь відповідності отримуваних ними у ВНЗ результатів їхньому реальному рівню знань. Це, у свою чергу, дасть змогу виявити й прогалини викладання та оцінювання у ВНЗ, і можливі прояви корупції при отриманні студентами оцінок. Крім того, це спонукатиме студентів приділяти більше уваги навчальному процесові й менше покладатися на корупційні можливості;

- уведення уніфікованих незалежних і знеособлених критеріїв перевірки знань. Така новація дозволить покращити систему оцінювання знань студентів усередині ВНЗ. Якщо оцінювати студентів буде не за суб'єктивними вподобаннями конкретного викладача, а за єдиними об'єктивними критеріями, можливості використання корупційних практик для отримання оцінок сут-

тєво зв'язяться. При цьому надзвичайно важливо усунути суб'єктивний фактор оцінювання, який зазвичай і створює передумови для виникнення корупційних відносин між студентом і викладачем;

- підвищення платні викладачам з одночасним посиленням вимог щодо належного виконання своїх обов'язків. Якщо викладачі отримуватимуть вищу зарплатню, у них послабляться стимули брати хабарі, а студенти, відповідно, будуть змушені вчитися, аби отримувати потрібний результат. Водночас, підвищення рівня вимог до викладачів стимулюватиме їх виконувати свої функції більш якісно, аби отримувати більшу зарплату, а також відсіє тих викладачів, які у своїй роботі покладаються на отримання хабарів від студентів;

- посилення відповідальності викладачів за отримання хабара. Жорсткіша відповідальність викладачів за участь у корупційних практиках сприятиме зниженню загального рівня поширення корупції у ВНЗ. При цьому рівень відповідальності слід диверсифікувати залежно від обсягів хабара, ступеня залученості в корупційні практики та безпосередньої посади. Найбільшу відповідальність при цьому мають нести декани і ректори, якщо корупція в їхніх ВНЗ відбувається під їхнім контролем (але при цьому, повторюємо, потрібно збільшити заробітну плату викладачам);

- посилення зацікавленості студентів у здобутті знань під час навчання. Аби зробити навчальний процес цікавішим для студента, слід удатися до цілого комплексу заходів. По-перше, розширити академічну автономію ВНЗ і дати можливість студентам вибирати траєкторію навчання, а не просто вивчати наперед визначені курси. По-друге, покращити якість викладання шляхом уже вказаного підвищення зарплат і рівня вимог до викладачів. По-третє, удосконалити методику викладання, зацентрувати на активній залученості студента в навчальний процес, стимулюванні критичного підходу до набутих знань, уведенні колективних, ігрових та інтерактивних методів навчання. По-четверте, під час викладання слід робити більший наголос на прикладний бік здобутих знань. Усе це дасть змогу підвищити рівень зацікавленості студента в навчальному процесі як такому та в конкретних предметах зокрема, що, у свою чергу, суттєво зв'язить поле застосування корупційних практик.

Варто виокремити й громадську позицію українського суспільства щодо протидії корупції у вищих навчальних закладах. Найперше потрібно в цьому аспекті посилити громадський моніторинг за освітнім процесом у ВНЗ. Профільні громадські організації мають збільшити свою активність у виявленні та розголошенні фактів застосування корупційних практик під час навчання у ВНЗ. Це дозволить привернути більшу увагу громадськості до проблеми корупції у ВНЗ, а також зацікавити студентів і викладачів до боротьби із цим явищем. Попри те, що більшість українців досить добре знають про корупцію у ВНЗ, оприлюднення конкретних фактів і масштабів її поширення може спонукати їх змінити своє ставлення до неї. Також варто залучати студентів до більш активної протидії корупції. Так, необхідно запровадити механізми доведення до відома молоді її прав і способів їх захисту, зокрема, шляхом створення "телефону довіри" для студентів, який не буде пов'язаний із ВНЗ. Надалі необхідно розширити права організацій студентського самоврядування в плані контролю за якістю надання освітніх послуг і моніторингу проявів корупції у вишах. На додачу самим студентським організаціям слід вести більш активну пропагандистську діяльність щодо формування іміджу чесного студента, наприклад, шляхом розробки кодексу честі студента,

порушення якого сприйматиметься студентським загальною негативно. У результаті студенти почнуть ставитися до корупційних практик у ВНЗ негативно.

Й останнє, створення стимулів для викладачів відмовитися від корупційних практик. Ці стимули мають носити як позитивний, так і негативний характер. До перших можна віднести підвищення зарплатні та введення фінансових стимулів для тих викладачів, які готові додатково працювати зі студентами. Негативними стимулами можуть бути внутрішні розслідування випадків корупції та прийняття за їх результатами жорстких санкцій до викладачів і представників університетських адміністрацій. Це має спонукати їх відмовлятися від участі в корупційних практиках [16].

Висновки

Окреслено основні шляхи та рекомендації подолання феномену корупції у вищій освіті України. Єдиною проблемою залишається питання, а якими ми хочемо бачити університети в майбутньому? Чи здатні можновладці та громадянське суспільство здійснити реформи? Світовий досвід (наприклад Китаю, Південної Кореї, країн колишнього "Варшавського блоку") підтверджує, що при справжньому бажанні можна здійснити будь-який прорив, у тому числі і в освітній сфері.

Якщо ми бажаємо, щоб хоча б одна спроба боротьби з корупцією увінчалася успіхом, украй важливо побудувати своєрідний трикутник розсудливості. Цей трикутник повинен включати в себе навчальне середовище, у якому цінується чесність, гарно сплановану систему стратегічного керівництва з ефективним, прозорим і підзвітним управлінням і належну систему суспільного контролю над тим, як цей сектор працює та використовує ресурси [17].

Зазначимо, що значна дослідницька місія покладена в питанні боротьби з корупцією на таку особливу дослідницьку галузь філософії, як філософія освіти. Адже, по-перше, освіта є автономною сферою життя суспільства; по-друге, інституції освіти диверсифіковані - постійно змінювані, різноманітні й об'єднані в одне ціле одночасно; по-третє, з-поміж інших галузей знань про людину вирізняється поліпарадигмальністю педагогічних поглядів - різницею в трактуванні мети й ідеалів освіти. Окрім того, у зв'язку з постійно змінюваним світом до системи освіти висуваються постійно нові й нові вимоги, що на нинішньому етапі розвитку пов'язані з переходом від індустріального до постіндустріального, інформаційного суспільства.

У сучасній Україні філософія освіти постає як загальне спрямування педагогічного процесу у вищій школі, так і його інструментарій з огляду на необхідність розвитку гуманістично-культуротворчого потенціалу освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Берегова Г. Д. Освітньо-виховний потенціал філософських знань у системі вищої аграрної освіти в Україні / Г. Д. Берегова. - Херсон : Айлант, 2012. - 312 с.

Вдовиченко Евгений,

кандидат исторических наук, доцент кафедры философии и социально-гуманитарных дисциплин Херсонского государственного аграрного университета

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ АНТИКОРРУПЦИОННОЙ ФИЛОСОФСКО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ КОНЦЕПЦИИ

В статье с аналитической и философской точки зрения рассматриваются причины распространения коррупции в системе высшего образования Украины. Определяется теоретико-методологическая концепция

2. Рябченко В. І. Вища школа України в загальноцивілізаційному контексті: соціально-філософський аналіз з позицій світоглядно-компетентнісного підходу / В. І. Рябченко. - К. : Фітосоціоцентр, 2015. - 674 с.

3. Москалик Г. Ф. Філософська парадигма модернізації освіти в умовах інформаційно-комунікативного середовища / Г. Ф. Москалик. - Кременчук : Християнська зоря, 2014. - 328 с.

4. Михальченко М. Корупція в Україні: політико-філософський аналіз : [монографія] / М. Михальченко, О. Михальченко, Є. Невмержицький. - К. : ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України, 2010. - 615 с.

5. Klitgard R. Corrupt cities: practical guide and prevention / R. Klitgard, R. Maclean-Aboroga. - Oakland, California : Institute for Contemporary studies, 2004. - P. 84-85.

6. Степко М. Ф. Сучасні тенденції розвитку вищої освіти: можливості та доцільність їх реалізації в Україні / М. Ф. Степко // Педагогічна та психологічна науки в Україні : зб. наук. праць : в 5 тт. - Т. 5. - К. : Педагогічна думка, 2012. - С. 43-44.

7. Coleman J. Social Capital in the Creation of Human Capital / J. Coleman // American Journal of Sociology. - 2012. - Vol. 94. - P. 95-120.

8. Бабенко К. А. Корупція в системі вищої освіти: сутність, причини та наслідки [Електронний ресурс] / К. А. Бабенко, С. Ж. Лазаренко // Державне управління: удосконалення та розвиток. - Режим доступу : <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1@z=812>.

9. Сєрьогін С. М. Механізми попередження та протидії корупції в органах публічної влади / С. М. Сєрьогін // Публічне управління: теорія та практика : зб. наук. праць Асоціації докторів наук з державного управління. - 2010. - № 1. - С. 134-140.

10. Гріньова І. Дослідження корупційних процесів у вищих навчальних закладах / І. Гріньова // Вісник Книжкової палати. - 2011. - № 11. - С. 1-3.

11. Сенчукова Л. О. Коррупция в высшем образовании: причины, последствия, механизмы противодействия [Електронний ресурс] / Л. О. Сенчукова, О. Н. Гегечкори. - Режим доступу : http://www.Klgtu.ru/science/magazine/2009_16/22.dos.

12. Панченко П. Коррупция в образовательных учреждениях: составы преступлений и соотношение с преступными деяниями / П. Панченко // Уголовное право. - 2005. - № 2. - С. 52-53.

13. Загірняк М. В. До проблеми корупції у вищих навчальних закладах України [Електронний ресурс] / М. В. Загірняк. - Режим доступу : http://www.fulbright.org.ua/62_8_u.html.

14. Заброта Д. Г. Державна антикорупційна політика в Україні: теорія, правова основа, інституалізація : [монографія] / Д. Г. Заброта. - Дніпропетровськ : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ ; Сімферополь : Крим навчпеддержвидав, 2013. - 367 с.

15. Пищуліна О. Особливості боротьби з корупцією у системі вищої освіти / О. Пищуліна // Політичний менеджмент. - 2004. - № 3. - С. 112-122.

16. Корупція у вищих навчальних закладах. - К. : Демократичні ініціативи, 2011. - С. 4-7.

17. Аллак Ж. Коррупцированные школы, коррупцированные университеты: Что можно сделать? / Ж. Аллак, М. Пуассон. - К. : Международный институт планирования образования, 2014. - С. 137-140.

ция путей преодоления данной социальной проблемы. Провозглашается значение проведения реформ и важность ориентирования и получения реальной конкурентоспособной компетенции в высшем образовании Украины.

Ключевые слова: высшее образование; философия образования; коррупция; компетентность; реформы.

Vdovychenko Eugene,

Ph. D. in History, Assistant Professor of the Philosophy and social-humanitarian disciplines Department of the Kherson State Agricultural University

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF ANTI-CORRUPTION PHILOSOPHICAL AND EDUCATIONAL CONCEPT

The article considers the reasons for the spread of corruption in higher education in Ukraine from analytical and philosophical points of view. Nowadays the higher education of Ukraine is in critical condition. Despite the attempts to make reforms and use the successful experience of other countries we are still lagging behind and may remain in this condition forever.

The Ukrainian society is actually in a "legalized falsification" of higher education. This is reflected in the mass, formal legalization for issuing diplomas to persons who graduate from higher education institutions without gaining real competence. The indicators of such falsification in the modern domestic higher education are the facts that desirable marks are put by demand, course papers, bachelor's and master's theses are written by request. In the modern Ukrainian country the cult of a diploma of higher education is more important than the real knowledge which makes it possible to develop a professional and general life career the civilized world.

Corruption in Ukraine is an extremely dangerous and vicious phenomenon which has permeated all the structures and cells of the social organism. It has entrenched in most areas of social life, it is increasing social tension, raising uncertainty about the ability of public authorities to take organizational and practical measures to overcome the systemic crisis. At the international level, Ukraine has gained the reputation of an extremely corrupt country, which is evidenced by its consistently high ranking in terms of corruption.

Corruption in education is generated and distributed primarily by the defects of social relations, the key role in them belonging to the state as an institution of public authorities. That lack of a real democratic and legal state in Ukraine leads to systemic causes of the escalation of corruption in the Ukrainian society and spreading this dangerous disease to epidemic proportions.

So there is a burning question of whether public authorities and the Ukrainian society are capable to make reforms in the higher education system as the ways and means for this are well known.

Keywords: Higher education; philosophy of education; corruption; competence; reform.

REFERENCES

1. Berehova H. D. (2012), Educational potential of philosophical knowledge in the system of higher agricultural education in Ukraine, *Aylant*, Kherson, 312 p. (ukr).
2. Riabchenko V. I. (2015), Ukraine High School in civilizational context: socio-philosophical analysis of ideological positions, competence approach, *Fitosotsiotsentr*, Kyiv, 674 p. (ukr).
3. Moskalyk H. F. (2014), The philosophical paradigm of modernization of education in information and communication environment, *Khrystyjanska zoria*, Kremenichuh, 328 p. (ukr).
4. Myhalchenko M. (2010), Corruption in Ukraine: political and philosophical analysis, *IPiEND*, Kyiv, 615 p. (ukr).
5. Klitgard R., Maclean-Aboroa R. (2004), Corrupt cities: practical guide and prevention, institute for Contemporary studies, *Oakland*, California, p. 84-85 (eng).
6. Stepko M. F. (2012), Modern trends in Higher Education: opportunities and feasibility of their implementation in Ukraine, *Pedahohichna ta psykholohichna nauky v Ukraini*, Vol. 5, Vysha shkola, Pedagogichna dumka, Kyiv, p. 43-44 (ukr).
7. Coleman J. (2012), Social Capital in the Creation of Human Capital, *American Journal of Sociology*, Vol. 94, p. 95-120 (eng).
8. Babenko K. A., Lazarenko S. Zh. (2006), Corruption in higher education: the nature, causes and consequences, available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1@z=812> (ukr).
9. Serohin S. M. (2010), Mechanisms to prevent and combat corruption in public authorities, in: *Publichne upravlinia: teoriya ta praktyka: zbirnyk naukovykh prats Asotsiatsii doktoriv nauk z derzhavnoho upravlinia*, Vol. 1, Kyiv, p. 134-140 (ukr).
10. Hrinova I. (2011), Research corruption processes in higher education, *Visnyk Knyzhkovoї palaty*, Vol. 11, p. 1-3 (ukr).
11. Senchukova L. O., Gegechkori O. N. (2009), Corruption in Higher Education: Causes, Consequences, counter mechanisms, available at: http://www.Klgtu.ru/science/magazine/2009_16/22.dos (rus).
12. Panchenko P. (2005), Corruption in educational institutions: the offenses and the ratio of criminal acts, *Ugolovnoye pravo*, Vol. 2, p. 52-53 (rus).
13. Zahirniak M. V. (2012), The problem of corruption in higher educational institutions of Ukraine, available at: http://www.fulbright.org.ua/62_8_u.html (ukr).
14. Zbroda D. H. (2013), The state anti-corruption policy in Ukraine: theory, legal framework, institutionalization, *Dnipropetrovsk*, 367 p. (ukr).
15. Pyshchulina O. (2004), Features combating corruption in higher education, Vol. 3, *Politychnui menedzhment*, p. 112-122 (ukr).
16. Corruption in higher education (2011), *Demokratychni initsiatyvy*, Kyiv, p. 4-7 (ukr).
17. Allak Zh., Puasson M. (2014), Corrupt schools, corrupt universities: What can be done?, *Kiyev*, p. 24 (rus).

© Вдовиченко Євген

Надійшла до редакції 21.01.2016